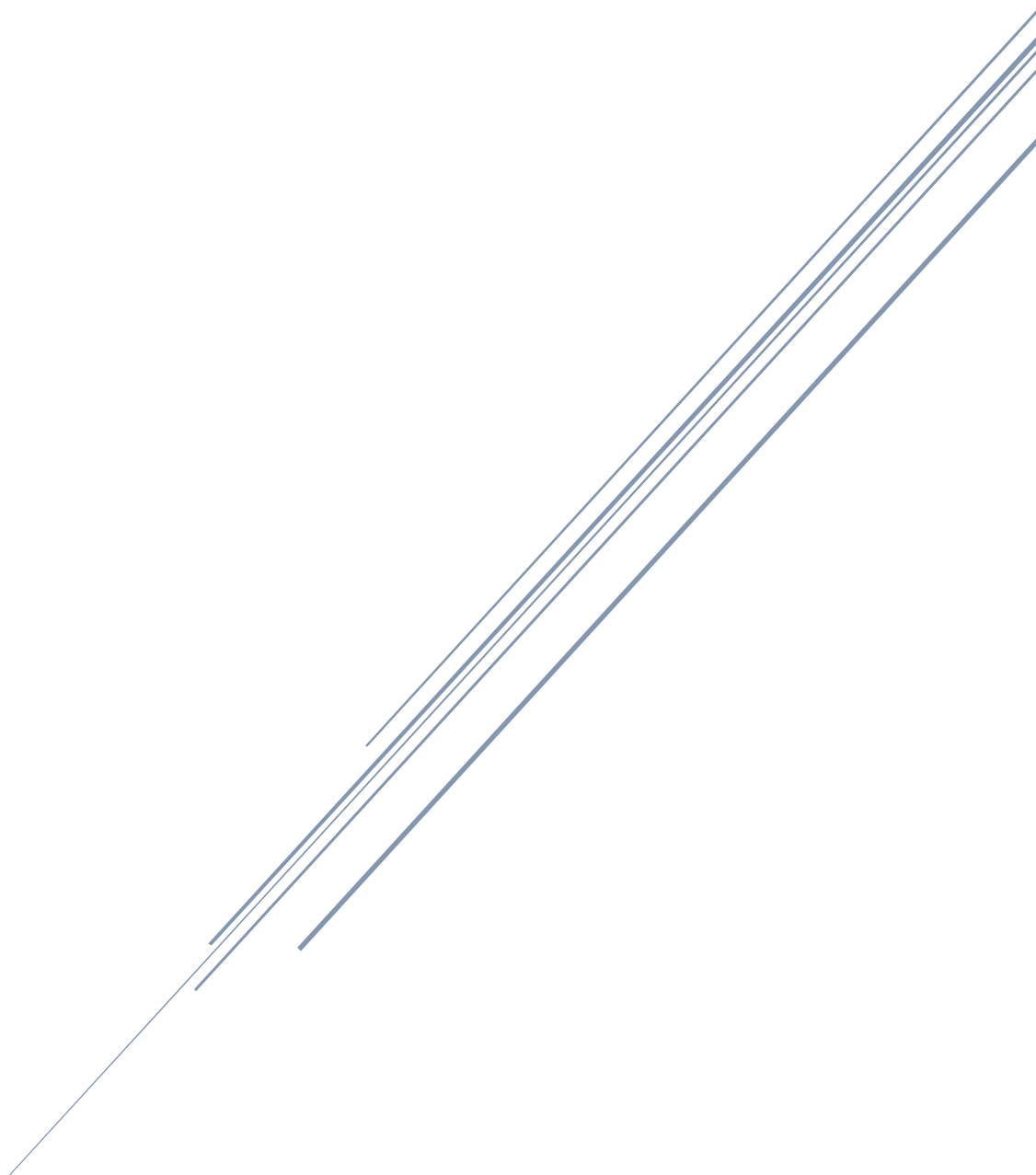

ZAŠTITA BEZBEDNOSTI NOVINARA

Analiza člana 138 stav 3 Krivičnog zakonika

Sadržaj

1. Krivičnopravna zaštita novinara	2
2. Ugrožavanje sigurnosti novinara kao posebno krivično delo	2
2.1. Definicija i zakonska obeležja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti	3
2.2. Kvalifikovana pretnja kao objektivni element krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti.....	4
2.3. Dostupna praksa tužilaštva i sudova u slučajevima odlučivanja o postojanju kvalifikovane pretnje	4
2.4. Kvalifikovana pretnja i pretnja izrečena u potencijalu	6
3. Moguća rešenja za pružanje veće zaštite novinarima kada je reč o izvršenju krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti	7

1. Krivičnopravna zaštita novinara

Priroda novinarskog posla nalaže novinarima da u svom radu nadziru rad državnih institucija i izveštavaju o postupcima nosioca vlasti, kao i o mnogobrojnim drugim društvenim pojavama. Stoga se, zbog značaja posla kojim se bave, novinari često nazivaju „čuvarima demokratije“. Međutim, obavljanje novinarske profesije povlači za sobom određene rizike, te isti vrlo često bivaju mete napada, pretnji, zastrašivanja i sličnih aktivnosti.

S ciljem pružavanja dodatne zaštite novinarima, kao licima koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, zakonodavac je preduzeo određene korake u tom smeru. Naime, Krivični zakonik (KZ) novinarsku profesiju, odnosno zanimanja koja su od značaja za javno informisanje svrstava u poslove od javnog značaja za koje se smatra da imaju „povećani rizik za bezbednost lica koja ga obavljaju”.¹ Međutim, samo tri krivična dela propisana Krivičnim zakonikom se izričito odnose na zaštitu novinara kao posebno osetljive grupe. U pitanju su posebni oblici teškog ubistva, teške telesne povrede i ugrožavanja sigurnosti, odnosno:

1. poseban oblik krivičnog dela teško ubistvo kada je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja;²
2. poseban oblik krivičnog dela teška telesna povreda, kada je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja;³ i,
3. poseban oblik krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, koje je izvršeno prema licu licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja.⁴

Analizom Krivičnog zakonika mogu se uočiti još krivičnih dela koji su relevantna kada je u pitanju zaštita bezbednosti novinara, kao što su Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja⁵, Povreda slobode govora i javnog istupanja⁶, Neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka kada se odnosi na lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja⁷ i druga.⁸

2. Ugrožavanje sigurnosti novinara kao posebno krivično delo

---

¹ Videti član 112 tačka 32 Krivičnog zakonika

² Videti član 114 stav 1 tačka 8 KZ

³ Videti član 121 stav 6 KZ

⁴ Videti član 138 stav 3

⁵ Videti član 146 KZ

⁶ Videti član 148 KZ

⁷ Videti član 302 KZ

⁸ Za više detalja videti: Miloš Stojković, „Analiza efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji“ (OEBS, 2018) str. 27-28, 32-40

Za potrebe ove analize, akcenat će biti stavljen na poseban oblik krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti koji je propisan članom 138 stav 3, s obzirom da su novinari vrlo često izloženi ozbiljnim pretnjama zbog profesije kojom se bave, odnosno izveštavanja javnosti o određenim društvenim pojavama ili iznošenja kritika na račun određenih lica. Međutim, zbog načina na koji je ovo delo inkriminisano, odnosno zbog načina na koji tužilaštva i sudije tumače postojanje pretnje, kao sastavnog elementa ovog krivičnog dela, u praksi se često dešava da lica koja upućuju pretnje na kraju ne budu osuđena.

2.1. Definicija i zakonska obeležja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti

Krivično delo Ugrožavanje sigurnosti postoji u slučaju kada se *“ugrozi sigurnost nekog lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskog lica”*, pri čemu će se smatrati posebnim oblikom ukoliko je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, te se u tom slučaju propisuje veća kazna, koja iznosi od šest meseci do pet godina zatvora. U slučaju kada nije u pitanju poseban, odnosno kvalifikovani oblik ovog dela, propisana kazna je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Propisivanjem posebnog oblika ovog krivičnog dela, zakonodavac je potvrdio značaj novinarske profesije, kao i bezbedonosne rizike koja ista nosi sa sobom.

Da bi određeno lice bilo osuđeno za ovo krivično delo, potrebno je da budu prisutna sva zakonska obeležja ovog dela, a koja su sledeća:

1. protivpravna radnja, koja podrazumeva **pretnju** usmerenu prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja (objektivni element);
2. posledica, koja podrazumeva **postojanje osećaja nesigurnosti**, odnosno ugroženosti lica koje obavlja poslove javnog značaja u oblasti javnog informisanja, a ogleda se u stavljanju u izgled da će nastupiti napad na život i telo tog lica ili njemu/njoj bliskog lica (subjektivni element);
3. uzročno posledična veza između protivpravne radnje i posledice, odnosno između tog subjektivnog osećaja nesigurnosti i pretnje napadača, drugim rečima **da je usled pretnji napadača došlo do stvaranja osećaja nesigurnosti kod lica** koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja;
4. postojanje umišljaja, kao subjektivnog elementa, kod napadača;
5. da je pretnja usmerena prema licu koje obavlja poslove od značaja za javno informisanje i u vezi sa tim poslovima.

Valja naglasiti poslednju stavku, odnosno, da nije dovoljno da pretnja bude samo usmerena prema licu koje obavlja poslove od značaja za javno informisanje, već je neophodno i da bude u vezi sa tim poslovima. Ukoliko jedan od ovih dvaju elemenata nije ispunjen, ovo delo neće imati kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela. Drugim rečima, potrebno je da sama pretnja bude upućena novinaru i da bude u vezi sa

njegovim radom, odnosno sa izveštavanjem, kako bi se stekli uslovi da bude izrečena kazna zatvora od šest meseci do pet godina. U suprotnom, ukoliko je, primera radi, pretnja usmerena prema novinaru, a nije vezana za poslove koje obavlja, odnosno izveštavanje, onda će biti u pitanju osnovni oblik krivičnog dela ugrožavanja bezbednosti za koji je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

2.2. Kvalifikovana pretnja kao objektivni element krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti

Radnja izvršenja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti podrazumeva objektivni i subjektivni element: kvalifikovanu pretnju, odnosno pretnju koja je objektivna i konkretna, kao i subjektivni osećaj ugroženosti koji predstavlja posledicu pretnje. Kako je već napomenuto, najveći problem u praksi predstavlja utvrđivanje šta se zapravo ima smatrati pretnjom. Drugim rečima, postavlja se pitanje kako proceniti ozbiljnost pretnje da bi se smatralo da su se stekla sva obeležja ovog krivičnog dela, te da se počinioci mogu procesuirati. Kao što će biti prikazano, u praksi tužioci i sudovi tumače usko element kvalifikovane pretnje koja mora biti ozbiljna i realno ostvariva, te pojedine pretnje preko interneta poput: "dao bih ja tebi metak" ne smatraju kao dovoljno ozbiljne pretnje koje bi mogle biti tretirane kao ugrožavanje sigurnosti, sa čime se mnogi ne bi složili.

Tačno je da neke izjave koje se subjektivno doživljavaju kao pretnja, ipak objektivno ne predstavljaju pretnju, već se mogu tretirati kao uvredljive, omalovažavačke, neprijatne i u širem smislu mogu uticati na slobodu izražavanja zbog tzv. "odvraćajućeg efekta" i "subjektivnog osećaja ugroženosti", ali koja ili ne bi bila procesuirana reakcijom nadležnog javnog tužioca, ili bi mogla eventualno da se gone po privatnoj krivičnoj tužbi. Međutim, velika većina ovakvih izjava prevazilazi granice uvredljivosti. Problem je što između "čistih" kategorija u kojima neko lice direktno drugom licu preti, primera radi, rečima: „ubiću te, raščerećiću i poslati ljude da te ubiju“ (*Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 1089/2017 od 15.11.2017. godine*) postoji i veliki broj prelaznih oblika, za koja su tužilaštvo i sudovi skloni da zaključe da ne predstavljaju ozbiljnu odnosno kvalifikovanu pretnju, te samim tim, usled nepostojanja zakonskog obeležja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti, ne preduzimaju gonjenje, odnosno donose oslobađajuće presude.

2.3. Dostupna praksa tužilaštva i sudova u slučajevima odlučivanja o postojanju kvalifikovane pretnje

Veliki je broj slučajeva u kojima tužilaštva i sudovi nisu utvrdili postojanje pretnje kao elementa krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti, pravdajući svoje odluke time da izrečeni navodi nisu „dovoljno ozbiljni i realno ostvarivi“.

Tako je, na primer, OJT u Leskovcu našlo da ne postoji pretnja „da će se napasti na život i telo“, a isto je potvrdilo i VJT u Nišu. Naime, nakon što je komentarisao postupak Hitne pomoći u Nišu putem društvene mreže Facebook novinaru Južnih vesti je upućen komentar: *“Novinarčiću, dao bih ti metak u čelo”*, tužilaštva su istakla da je komentar izgovoren “u kondicionalu”,⁹ te da se, imajući to u vidu, navedeni komentari ne mogu smatrati kvalifikovanom pretnjom.

Međutim, tužilaštvo nije usamljeno u ovakvim shvatanjima, već i praksa sudova potvrđuje ovo pravilo. Tako su, Predragu Blagojeviću, uredniku portala “Južne vesti” iz Niša u 2013. godini lokalni funkcioneri vladajuće stranke uputili pretnje poput: *„Vi ste živeli u Americi. Da li biste dočekali jutro da ste u Americi rekli za nekog da je lagao?”*, *“ne bi trebalo da se igraš sa ovakvim stvarima”*, *“zašto ste to pisali, državi ste napravili problem, mene je Vučić pozvao da rešim problem, ne igraj se sa vatrom”*, i to nakon što je objavio seriju tekstova o zapošljavanju u određenim lokalnim komunalnim preduzećima.¹⁰ Slučaj je prijavljen policiji, tužilaštvo je podiglo optužni akt. Osnovni sud u Nišu je najpre doneo oslobađajuće presude u odnosu na ova lica, a Viši sud u Nišu kao drugostepeni je po žalbi ukinuo presudu i vratio je na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku sva lica koja su upućivala pretnje su bila osuđena, a presudu je potom potvrdio i drugostepeni sud. Međutim, Vrhovni kasacioni sud (VKS) je postupajući po zahtevu za zaštitu zakonitosti, koji je uložilo Republičko javno tužilaštvo (RJT), oslobodio sve okrivljene. VKS je u presudi¹¹ potvrdio da radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 KZ podrazumeva objektivni i subjektivni element: kvalifikovanu pretnju, odnosno pretnju koja je objektivna i konkretna, kao i subjektivni osećaj ugroženosti koji predstavlja posledicu pretnje, te je ocenio da u konkretnoj situaciji izrečene pretnje nemaju karakter pretnji koje bi kod oštećenog mogle da stvore osećaj ugroženosti. Treba naglasiti da je sud ovde u potpunosti zanemario činjenicu da su pomenute pretnje potekle od lica koja nastupaju sa pozicije moći, koji se nalaze u vladajućim strukturama i koja imaju resurse da ostvare pretnju. Izjave poput “ne igraj se vatrom” ili one koje suptilno problematizuju mogućnost da oštećeni „dočeka jutro”, teško da ne mogu iz pozicije oštećenog da se shvate kao ozbiljne i kvalifikovane, te da kod njega ne izazovu osećaj uznemirenosti, koji može da utiče i na to da novinar prestane sa izveštavanjem, odnosno da se autocenzuriše iz straha za sopstveni život (tzv. “odvraćajući efekat”).

Takođe je vrlo bitno pomenuti i slučaj u kojem je okrivljeni u prvostepenom postupku oglašen krivim zbog krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. stav 3. u vezi stava 1. KZ jer je oštećenom uputio reči pretnje: *“da ste takvu stvar objavili u Americi, da li biste živi dočekali jutro?”*. Po oceni VKS-a ove reči kod oštećenog nisu mogle stvoriti

---

⁹ Izvor: Intervju sa predsednikom AOM i glavnim urednikom portala Južne vesti Predragom Blagojevićem, informacije o slučaju su dostupne i u Bazi NUNS, putem linka: <http://www.bazenuns.rs/srpski/detaljni- napada-nanovinara/374>

¹⁰ Videti na primer tekst: “Direktor niške Toplane lagao za zapošljavanje”, objavljen dana 8. marta 2013. godine, a koji je dostupan na internet stranici Južnih vesti, putem sledećeg linka: <http://bit.ly/2kYmeTH>

¹¹ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 691/2017 od 11.7.2017. godine

osećaj ugroženosti. (*Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 433/2016 od 20.4.2016. godine*) Još jednom, ovakvom presudom potvrđeno je da pretnje izrečene u kondicionalu („da li biste živi dočekali jutro“) ne predstavljaju ozbiljnu, odnosno kvalifikovanu pretnju.

Sudovi nisu uzimali kao ozbiljne ni navode poput „Dobijem poriv da mu se šipkama objasne neke stvari po rošavom licu“ ili „Takođe, voleo bi da ovom otvaraču očiju neko zatvori jedno ili oba oka na cirka nekoliko dana“ koje su okrivljeni pisali na internet sajtu na jednom od blogova. (*Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 1203/2015 od 20.1.2016. godine*) VKS je i ovde potvrdio odluku nižih sudova i istakao da je izrekom pravnosnažne presude utvrđeno šta okrivljeni misle da bi oštećenom *trebalo učiniti*, u smislu ugrožavanja njegovog telesnog integriteta, ali da ne sadrži jasnu i nedvosmisleno pretnju da će upravo ova lica (okrivljeni) napasti na život i telo oštećenog, a što je bitno obeležje krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti.

U jednom od svojih rešenja (*Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž2 20/2017 od 22.6.2017. godine*), Apelacioni sud u Beogradu je potvrdio rešenje prvostepenog suda kojim je odbijen optužni predlog koji je podnet protiv okrivljenog zbog krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, uz obrazloženje da u opisu dela koje se okrivljenom stavlja na teret nedostaje bitan element navedenog krivičnog dela odnosno pretnja će se napasti na život i telo oštećenog. U konkretnom slučaju, okrivljeni je na internet prezentaciji društvene mreže "facebook", na svom korisničkom profilu povodom Parade ponosa objavio tekst pod nazivom „batina nikad dosta...njuške im treba polupati gadne i odvratne...“. Sud je i ovde utvrdio da je okrivljeni na opisani način samo izneo mišljenje i negativan kometar prema učesnicima Parade ponosa, ali ne i pretnju, s obzirom da je izneto samo ono šta je okrivljeni mislio da treba učiniti.

2.4. Kvalifikovana pretnja i pretnja izrečena u potencijalu

U istraživanju koje je rađeno u okviru analize efikasnosti krivičnopravne zaštite novinara¹², došlo se do saznanja da tužilaštva, kao i sudovi, dele mišljenje da za ostvarenost obeležja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti moraju kumulativno ispuniti sledeći elementi: „osećaj ugroženosti“ novinara i „realna ostvarivost pretnje“ (čime se pravda odbacivanje krivične prijave, odnosno donošenje oslobađajuće presude u slučaju pretnji izrečenih „u kondicionalu“). Uz to, iz prikaza pojedinih presuda koje su sudovi doneli, može se uočiti da su sudovi zaista prihvatili stav da ne može svaka pretnja da bude tretirana kao ugrožavanje sigurnosti, već je „za postojanje krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti potrebno je da se uputi pretnja kojom se pasivnom subjektu stavlja u izgled tačno određeno zlo, odnosno da se radi o kvalifikovanoj pretnji, da će se napasti na telo ili život pasivnog subjekta ili njemu bliskog lica“¹³, odnosno da „pretnja, kao bitan element krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, mora biti jasna i

---

¹² Videti Miloš Stojković, „Analiza efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji“ (OEBS, 2018)

¹³ Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz 691/2017 od 11.7.2017. godine

nedvosmislena u smislu da će izvršilac dela zaista i napasti na život ili telo oštećenog lica, bez obzira da li on to i namerava učiniti”¹⁴. Dakle i tužilaštva i sudovi su stali na stanovište da subjektivni osećaj ugroženosti nije dovoljan, te da pretnja mora da bude kvalifikovana.

Problem nastaje kod ovako uskog tumačenja zakona u tome što se u praksi dešava da pretnje koje bivaju izrečene u kondicionalu ili korišćenjem određenih reči poput „trebalo bi“ nisu posmatrane kao kvalifikovana pretnja, odnosno ne ispunjavaju uslov „pretnje da će napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskog lica“. Upravo ovakva praksa i shvatanje sudova tužiocima daje “jak alibi” da automatizovano odbacuju krivične prijave čak i u situacijama kada je pretnja i objektivna i realno ostvariva i stvorila je jak stepen ugroženosti novinara. Ovo potvrđuju i rezultati do kojih se došlo prilikom pisanja analize efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji, kada se u razgovoru sa tužilaštvima postavilo pitanje koji je najčešći razlog odbacivanja krivične prijave. Naime, u najvećem broju slučajeva tužiocu su isticali da se često dešava „da novinari podnesu krivičnu prijavu zbog ugrožavanja sigurnosti ali da se ispostavi da su ispunjeni elementi krivičnog dela Uvreda koje se ne goni po službenoj dužnosti“.¹⁵ Čini se da je, u tom smislu, opravdano mišljenje pojedinih novinara da će “svi koji prete, da bi izbegli osudu, upotrebljavati takve gramatičke konstrukcije ili pretnje iznositi u kondicionalu.” Ne sme se zaboraviti da ovakve pretnje, iako izrečene u kondicionalu ili pak nekom slikovitom obliku, pogotovo ako dođu od određenih centara moći imaju podobnost da budu shvaćene kao ozbiljne.

3. Moguća rešenja za pružanje veće zaštite novinarima kada je reč o izvršenju krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti

Imajući u vidu rečeno, evidentno je da radnje kojima se prete novinarima nisu inkriminisane na adekvatni način, što daje prostor sudovima da zaobilaze tako postavljene inkriminacije. Automatskim odbijanjem pretnji izrečenih u kondicionalu, pokazalo se da ugrožavanje sigurnosti trenutno ne predstavlja adekvatno sredstvo za sankcionisanje slučajeva koji se često dešavaju u praksi. Shodno tome, postavlja se pitanje šta preduzeti kako bi se ovaj problem prevazišao, s obzirom na značajnu ulogu novinara u društvu i povećani rizik po njihovu bezbednost.

Rešenja mogu biti različita, pa tako neka od potencijalnih su:

1. *uvođenje novih krivičnih dela ili svrstavanje u ponašanja koja ograničavaju ili uskraćuju pravo na slobodu izražavanja* – naime, možda je neophodno uvesti nova krivična dela čija bi zakonska obeležja uključivala i tzv. pretnje u kondicionalu. S druge strane, moguće je ovakve slučajeve svrstati i u ponašanja

---

¹⁴ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz 1203/2015 od 20.1.2016. godine

¹⁵ Miloš Stojković, „Analiza efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji“ (OEBS, 2018)

koja ograničavaju ili uskraćuju pravo na slobodu izražavanja, čime bi se postigao ultimativni cilj - stvaranje pogodnog okruženja za nesmetano obavljanje novinarske profesije i posredno, puno ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. Zato treba i razmotriti svrhu propisivanja ovog krivičnog dela. Ako je cilj ovog krivičnog dela zaštita fizičkog integriteta novinara jer ta profesija nosi povećani stepen rizika - onda argumenti o "kvalifikovanoj pretnji" imaju opravdanje, a ako je cilj zaštita fizičkog integriteta novinara u kontekstu ostvarivanja prava na slobodu izražavanja, onda bi trebalo razmisliti o izmenama ili dopunama krivičnog zakonodavstva, ili, pak

2. *korigovanje trenutne zakonske formulacije krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti* - možda ne bi bilo loše korigovati samu zakonsku odredbu na način da zaista pruži adekvatnu zaštitu novinarima ako su oni već prepoznati kao profesija sa povećanim rizikom po bezbednost, odnosno da uključuje i pretnje u kondicionalu ("dao bih ja tebi metak"), slikovite pretnje ("... da li bi dočekao jutro") ili pretnje koje nisu neposredne (na primer "znamo gde živiš" ili „znamo gde ti deca idu u školu“).

Svakako, pre bilo kakvih promena, neophodno je sprovesti konsultacije između novinara i predstavnika pravosudnih institucija sa ciljem razmatranja koja vrsta pretnje ispunjava elemente bića krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti kako bi se različita tumačenja različitih aktera što je moguće više približila i dovela do veće efikasnosti u procesuiranju odgovornih za izvršenje ovog krivičnog dela. Kako trenutno stvari stoje, veliki je stepen nekažnjivosti nasilja nad novinarima u Srbiji, a to šalje opasnu društvenu poruku.